

NOORDER

door Jaap D. Homan

Struunroute door wisselend landschap van Westerwolde

Heeft u nog geen plannen voor het komende weekeinde dan is dat een ideale gelegenheid om kennis te maken met de zesde Groninger Struunroute, die vandaag wordt gepresenteerd. Deze wandeling, die door het landschap van Westerwolde voert, heeft een lengte van ongeveer 22 kilometer maar kan worden ingekort. De eerste exemplaren van deze uitgave van de stichting ter ondersteuning van de Vereniging Kleine Dorpen Groningen (verkrijgbaar bij diverse VVV-kantoren en boekhandels, f 3,95) worden aangeboden aan de eerste burgers van de gemeenten Stads kanaal, Vlagtwedde en Bellingwolde. Bijzonder aan deze aflevering is een Duitstalige versie zodat ook onze Oosterburen al wandelend kennis kunnen maken met dit stukje Groningen.

Samenstellers Jan Hidde Wilzing en Jan Oord hadden een prachtig gebied ter beschikking om hun wandeling uit te zetten. Behalve door de brinkdorpen Wedde en Vlagtwedde kwamen zij ook door de buurtschappen Veele, Ter Wupping en Smeerling. Qua natuurgebied is de route ook gevarieerd met onder meer een stukje oerbos (het Metbroekbos bij Smeerling) en een veengebied tussen Vlagtwedde en Veelerveen dat pas in het begin van deze eeuw werd ontgonnen. De ruïne van de voormalige aardappelfabriek 'Westerwolde' herinnert nog aan de tijd dat de aardappelfabriekindustrie er een belangrijke rol speelde.

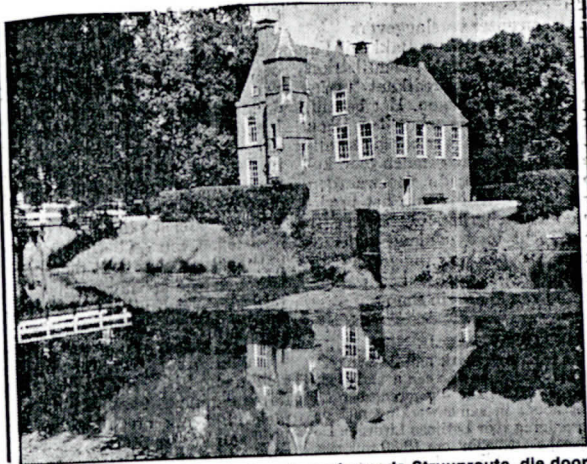
De beschrijving van de wandeling begint bij de borg in Wedde maar eigenlijk kan men op elk punt van de route de draad oppakken. De borg, een versterkt huis, was vroeger aanzienlijk groter dan nu wat nog te zien is aan het bastion en de gracht, die voor een deel bewaard bleef. Om-

van het veengebied. Het jonge aardappelland was een geschikte locatie om een fabriek te bouwen. In de campagne tijd zorgde 'Westerwolde' voor een enorme werkgelegenheid want dan werkten er dagelijks ongeveer honderd mensen tegen een weekloon van 12 gulden. In 1916 kwam naast die fabriek ook nog een turfstrooisel-fabriek waarvoor de grondstof veen binnen handbereik was.

In die tijden werd ook al geëxperimenteerd met nieuwe producten. De eerste poging in de jaren dertig, het verwerken van zetmeel tot tabletten, mislukte. Meer succes had men met het maken van koffiesurrogat uit aardappelfabriek maar daar was de oorlog niet vreemd aan. In die jaren was de afzet van Caralade redelijk te noemen maar toen men weer echte koffie kon kopen werd daar toch wel de voorkeur aan gegeven.

Na de oorlog was 'Westerwolde' een van de modernste fabrieken van ons land. De grote bloeiperiode kende men in de jaren vijftig met als record een campagne van één miljoen aardappelen. Op den duur bleek de fabriek echter toch te kleinschalig te zijn, ondanks het feit dat de fabriek opging in een groter geheel, de WTM (Westerwolde-Ter Apel-Musselkanaal). In 1962 werden de poorten gesloten.

De ontginning betekende niet alleen de komst van de aardappelfabriek. Het had ook grote gevolgen voor de waterhuishouding van Westerwolde. De vele riviertjes, die van oudsher het water uit het veen afvoerden, konden door het verdwijnen van het veen het regenwater niet meer zo snel afvoeren. Vooral tijdens de wintermaanden traden die beekjes regelmatig buiten hun oevers. Op initiatief van de heer B.L. Tijdens uit Nieuw Beerta werd de Vereni-

• De borg van Wedde, startpunt van de zesde Struunroute, die door Westerwolde voert. (Foto: Archief NvHn)

streeks 1390 werd de borg al gebouwd door Egge Addinga. Hij was een Reiderlander hoveling, die moest verhuizen omdat hij zijn 'behuysinge en saete' had verloren bij een 'inondatie (overstroming) des Dollarts'. Het wapenschild boven de ingang van het pand is van jongere datum. Het is uit 1541 en aangebracht door Karel Schenk van Tautenburg die er van 1540 tot 1561 drost was.

Na verloop van tijd ziet men tijdens de wandeling nog enige restanten van de al eerder genoemde aardappelfabriek. Nog herkenbare overblijfselen zijn de laad- en losplaats voor schepen en arbeidershuisjes langs het kanaal. Na de eeuwwisseling werden in Groningen veel coöperaties opgericht, die een eigen aardappelfabriek begonnen. Een belangrijke reden was dat men op die manier probeerde de monopoliepositie van de bekende fabrikant W.A. Scholten te doorbreken. Hij was het namelijk die de prijs van de aardappelen vaststelde, omdat de onderlinge concurrentie was verdwenen. Boeren waren gedwongen leverancier van Scholten te worden en dat tegen een opgelegd tarief. De boeren in Westerwolde besloten dus tot samenwerking en dat leidde er toe dat de fabriek in 1914 werd gebouwd op initiatief van de Landbouwvereniging Vrieschelo.

Mede door de komst van die fabriek groeide Veelerveen tot een dorp van redelijke omvang. Zoals al werd opgemerkt begon men rond dat dorp eerst in het begin van deze eeuw met de ontginning

ging ter bevordering van de kanalisatie van Westerwolde' opgericht. In 1911 werd een begin gemaakt met de aanleg van twee kanalen, het Ruiten Aa kanaal (gerekend in 1917) en het Mussel Aa kanaal (gerekend in 1916). Tot de jaren vijftig werden de kanalen druk bevaaren maar met de opkomst van de vrachtwagen verdween dat beeld. Nu hebben beide waters naast de afwateringsfunctie een groeiende recreatieve bestemming.

Vrieschelo is aanzienlijk ouder dan Veelerveen. Het 'eerste' dorp werd in de middeleeuwen gebouwd. Het lag een kilometer verder noordwaarts op het veen. De daling van het veenoppervlak als gevolg van het gebruik als landbouwgrond zorgde vermoedelijk voor de verhuizing. Voor dat gebruik werden greppels gegraven waardoor het veen ging inklinken en oxyderen. Het gevolg was een daling van het oppervlak dat daardoor moeilijk was droog te houden. Hierdoor schoof de bewoning op naar de flank van de zandrug. Naast het sterk agrarisch karakter was er ook wat industrie zoals een kleine confectiefabriek die het ongeveer dertig jaar uithield maar in 1981 moest sluiten. De melkfabriek waar boter werd gemaakt, werd in 1898 opgericht en sloot al weer in 1913.

RONDBLIK